

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2008. május 20.

FILOZÓFIA
KÖZÉPSZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA

2008. május 20. 14:00

Az írásbeli vizsga időtartama: 180 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS
MINISZTERIUM

Fontos tudnivalók

- A feladatokat figyelmesen olvassa el, és pontosan értelmezze! A kifejtés során a témától ne térjen el!
- A feladatok megoldási sorrendje tetszőleges.
- A feladatok megoldásához kizárólag a feladatlapon megadott szövegek használhatók.
- Esetleges javításaihoz (kifestő, korrektor helyett) áthúzást alkalmazzon! Csak az egyértelmű javítás fogadható el.

A vizsgarész (30 pont)

1. Adja meg az *antik filozófiával* kapcsolatos alábbi meghatározásoknak megfelelő *fogalmakat!* A fogalmakat írja be a definíció alatti kipontozott helyre! (részfeladatonként 1-1 pont)

a) kezdet, elv; az az állapot, minőség, elem vagy erő, amelyből létrejött a világ

.....

b) örök, változatlan létező Platón filozófiájában

.....

c) önálló létező Arisztotelész filozófiájában

.....

d) szenvedélymentesség (sztoicizmus)

.....

e) gyönyörűség (epikureizmus)

.....

5 pont	
--------	--

2. A feladat *Platón és Arisztotelész* filozófiájához kapcsolódik. Döntse el, hogy az alábbi állítások igazak vagy hamisak! Írjon X jelet a táblázat megfelelő oszlopába! (állításanként 1-1 pont)

A) *Platón* filozófiájára vonatkozó állítások:

Állítások	Igaz	Hamis
a) Platón szerint az ember halála után a teste és a lelke visszatér az ideák világába.		
b) Az ideák világa az érzékszerveink számára hozzáférhetetlen, csak tiszta gondolkodással ragadható meg.		
c) A fizikai világ jelenségeinek van igazi létük.		
d) Az egyedi dolgok részesülnek az ideákból.		
e) A tudás az ideák világában elsajátított ismeretekre való visszaemlékezés.		

B) *Arisztotelész* filozófiájára vonatkozó állítások:

Állítások	Igaz	Hamis
f) <i>Arisztotelész</i> szerint a szubsztancia létezésének és keletkezésének három oka van: anyagi-, formai- és ható-oka.		
g) A természeti dolgok lényegét elsősorban nem anyaguk, hanem formájuk határozza meg.		
h) Az anyaggal és a formával rendelkező szubsztanciákon túl létezik egy mozdulatlan, nem érzékelhető anyagtalan tiszta forma, ez a világmindenség Első Mozzatója.		
i) Az ember lényege szerint „res extensa”, azaz kiterjedt lény.		
j) Korcs kormányzati formáknak tekinti a türanniszt, az arisztokráciát és a demokráciát, amelyek nem igazodnak a közösség érdekéhez.		

10 pont	
---------	--

3. *Hogyan tesz szert az elme a fizikai világ dolgaira vonatkozó biztos ismeretekre?* – így hangzott a 17-18. századi filozófia legfontosabb kérdésfeltevése, amelyre a *racionalizmus* és az *empirizmus* képviselői eltérő válaszokat adtak. Állapítsa meg, melyik irányzathoz köthetőek a következő állítások, és írja be a táblázat megfelelő sorába az állítások betűjelét! (részfeladatonként 1-1 pont)

- a) Az ismereteink forrása az értelem.
- b) Velünk született idea például a dolog, az igazság és a gondolkodás ideája, ezek előfeltételei a tapasztalásnak, nem a tapasztalás során ismerjük meg őket.
- c) Az irányzat fő képviselői Locke, Berkeley, Hume.
- d) Isten jóságával nem fér össze, hogy megtévesszen bennünket.
- e) A tapasztaláson alapul minden tudásunk.
- f) Igaz mindaz, amit egészen világosan és elkülönítetten beláttunk.

<i>racionalizmus:</i>	.....
<i>empirizmus:</i>	.....

6 pont	
--------	--

4. Az alábbi leírások különböző filozófusokról szólnak. Nevezze meg, *melyik filozófushoz* kapcsolódnak a következő értelmezések! A filozófus nevét írja be a szöveg alatti kipontozott helyre! (részfeladatonként 1-1 pont)

a) *Az értékek átértékelése* filozófiai programjának a neve. Az átértékelés kifejezés pontosan visszaadja a szándékát, a fennálló értékeket nem egyszerűen kritizálni vagy megsemmisíteni kell, hanem átfordítani ellentétükbe, ezzel új értékeket támasztani, a régieket pedig hagyni kiüresedni.

.....

b) Úgy írja le a *Felvilágosodást*, mint azt a folyamatot, amikor az emberiség végre használni kezdi az eszét, anélkül, hogy külső hatalomnak vetné alá magát; és éppen ebben a pillanatban van szükség kritikára, mivel ennek az a feladata, hogy definiálja az ész legitim használatának feltételeit annak a meghatározásához, hogy mit lehet tudni, mit kell tenni, és mit lehet remélni.

.....

c) A 4. század fordulóján írt *Vallomások* című műve jól mutatja, mennyi akadályt kell leküzdenie egy értelmiséginek, mire eljut a vallásos hit vállalásáig. A szellemtörténetben ez a mű egyedülállónak számít: egyszerre önéletrajz, önvallomás, teológiai értekezés és filozófiai elemzés.

.....

d) Az *Állam* című mű szerint az eszményi állam akkor valósulhat meg, ha a filozófusok veszik át a hatalmat, vagy az állam irányítói válnak filozófusokká. Más szóval, az állam irányításának tudáson kell alapulnia. A filozófusnak el kell sajátítania az állam életében megvalósítandó értékekre vonatkozó tudást, vagyis meg kell ismernie az erények ideáit, és ezeket a mintákat szem előtt tartva kell az államot vezetnie.

.....

e) 1640-ben jelentette meg hosszú időn át érlelt metafizikai munkáját, az *Elmélkedések az első filozófiáról* című könyvet. Első ez a filozófia abban az értelemben, hogy a filozófia egész rendszerének alapjairól van szó benne. A cím- és a formaválasztás annak a változásnak megjelenítője, amely a filozofáló ént állította a filozofálás középpontjába.

.....

5 pont	
--------	--

5. Kapcsolja össze a következő meghatározásokat és fogalmakat! A meghatározások mellé írja be a fogalmak betűjelét! (részfeladatonként 1-1 pont)

<i>Meghatározás</i>	<i>Fogalom</i>
1. eredetileg jó halált jelent, korunkban a méltósággal való meghalás értelmében használják	
2. az a filozófiai diszciplína, amely az erkölcsi jelenségek és értékek vizsgálatával foglalkozik	
3. gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális integrációk, kölcsönös függésrendszerek és hálózatok kialakulásának a folyamata	
4. a biológia és az orvostudomány etikai kérdéseivel foglalkozó, természet- és társadalomtudományokon alapuló interdiszciplináris tudomány	

- a) globalizáció
- b) bioetika
- c) eutanázia
- d) etika

4 pont	
--------	--

B vizsgarész**Szövegértelmezés, reflektálás**

(feladatonként 35 pont, két feladat megoldását várjuk, így az elérhető pontszám: 70 pont)

Fejtsen ki a három esszékérdés közül **kettőt** a megadott szövegrészlet felhasználásával! Reflektáljon (írjon önálló véleményt) a szövegben megjelenő filozófia problémákra! Az írásának terjedelme ne haladja meg feladatonként a másfél-két oldalt!

- 1. „A rosszaságot a túlzás és a hiányosság, az erényt pedig a középhatár jellemzik.”
Értelmezze *Arisztotelész* erényfelfogását!**

(Megadott műrészlet: *Arisztotelész: Nikomakhoszi Etika*)

- 2. Bizonyítsa érvekkel, miért jelent *Kant* „kopernikuszi fordulata” új megközelítést az ismeretelméletben!**

(Megadott műrészlet: *Kant: A tiszta ész kritikája. Előszó a második kiadáshoz és Bevezetés*)

- 3. Létezik-e „megadott és kötött emberi természet” *Jean-Paul Sartre* szerint?**

(Megadott műrészlet: *Sartre: Egzisztencializmus*)

(A szövegrészletek a feladatlap 8-10. oldalán, a tisztázati lapok a 11-14. oldalon találhatóak.)

---

1. Arisztotelész: *Nikomakhoszi Etika*

Márpedig az erény éppen érzelmekekre és cselekvésekre vonatkozik, melyekben a túlzás hiba, a hiányosság pedig gáncsot von maga után, a közép viszont mindig dicséretben részesül, és megállja a helyét; e két körülmény pedig éppen az erényt jellemzi. Tehát az erény bizonyos értelemben középhatár, amennyiben ti. a közepet igyekszik eltalálni. Aztán meg hibázni sokféleképp lehet: a rossz – miként Püthagorasz tanítványai gyanították – a határtalan, a jó pedig a körülhatárolt dolgok közé tartozik; helyünket jól megállni azonban csak egyféleképpen tudjuk: ez az oka annak is, hogy az előbbi könnyű, az utóbbi pedig nehéz; elvéteni a célt könnyű, ám eltalálni nehéz. Tehát ebből is csak az következik, hogy a rosszaságot a túlzás és a hiányosság, az erényt pedig a középhatár jellemzi. Derék ember csak egyféleképpen lehet valaki, rossz ellenben sokféleképp.

Az erény tehát olyan lelki alkat, amely az akarati elhatározásra vonatkozik, abban a hozzánk viszonyított középben áll, amely egy szabálynak megfelelően határozható meg, mégpedig azon szabálynak megfelelően, amely szerint az okos ember határozná meg. Középhatár két rossz között, melyek közül az egyik a túlzásból, a másik a hiányosságból ered; s középhatár azért is, mert míg az egyik rossz a kellő mértéket túllépi, a másik pedig azon alul marad, az érzelmekeben éppúgy, mint a cselekvésekeben – az erény a közepet találja meg, és azt le is választja. Ezért lényegét és mibenlétét kifejtő meghatározást tekintve az erény közép, de abból a szempontból nézve, hogy mi a legjobb és a helyes, az erény a legfelső csúcás.

Ámde nem minden cselekvés és nem minden érzelem fér össze a középhatár fogalmával: egyiknek-másiknak már a neve is magában foglalja rosszaságot; ilyen: a káröröm, a szemérmertlenség, az irigység; a cselekvéseke közt: a paráznaság, a tolvajlás, az emberölés. Az ilyen és ezekhez hasonló rosszaságok éppen ezért részesülnek mindig gáncsban, mert már magukban véve is rosszak, nem pedig csak a túlzásaik vagy a hiányosságaik. Velük kapcsolatban tehát sohasem lehet szó helyes viselkedésről, hanem mindig csak hibáról; s az efféle esetben az eljárás helyessége vagy helytelensége nem a körülményektől függ, amelyek pl. megszabnák, hogy kivel, mikor és hogyan szabad paráználkodni, hanem egyáltalában, aki ilyesmit tesz, az már eleve hibát követ el. Éppen ilyen lehetetlenség volna az is, ha valaki az igazságtalansággal, a gyávasággal vagy a mértéktelenséggel kapcsolatban beszélne a középhatáról, túlzásról vagy hiányosságról; ilyenformán a túlzásban is meg a hiányosságban is képzelhető volna egy helyes középút, s lehetséges volna a túlzásban való túlzás és a hiányosságban való hiányosság is. Márpedig ahogyan a mértékletességben vagy a bátorságban nem beszélhetünk túlzásról vagy hiányosságról, mert hiszen a közép itt bizonyos értelemben már a legmagasabb fok is, éppúgy ama rosszaságokban sincs közép, sem pedig túlzás vagy hiányosság, mert akárhogy cselekszi is őket valaki, máris hibát követ el; általában: sem a túlzásban és a hiányosságban nem lehet szó középhatáról, sem pedig a középhatárban nem lehetséges túlzás vagy hiányosság.

De ezt nemcsak így általánosságban kell kijelentenünk, hanem alkalmaznunk kell az egyes esetekre is; mert ha cselekvésről van szó, akkor az általánosságban mozgó fejtegetések mindig nagyon üresek, azok pedig, amelyek a részletekre is kiterjednek, sokkal több igazságot tartalmaznak; a cselekvés ti. mindig egyes esetekkel kapcsolatban történik; megállapításainknak tehát ezekkel kell összhangban lenniük. Ezeket kell tehát táblázatunkból sorra vennünk.

A félelem és a biztonság érzése tekintetében a bátorság alkotja a középhatárt; a túlzóknak azt a fajtáját, amelyiknek a túlzása a félelem hiányában nyilatkozik, külön elnevezéssel nem szoktuk megjelölni (sok más fogalomra sincs külön szavunk); azt azonban, aki a biztonság érzését viszi túlzásba, vakmerőnek nevezzük; azt viszont, aki a félelemben a kellő mértéken túlmegy, a biztonság érzésében pedig azon alul marad, gyávának.

---

2. Immanuel Kant: *A tiszta ész kritikája*

Előszó a második kiadáshoz. Úgy vélem, ha a matematika és a természettudomány egy csapásra végrehajtott fordulat által vált azzá, ami, úgy példájuk van annyira figyelemre méltó, hogy eltűnjünk a gondolkodásbeli fordulat lényegén, mely olyannyira hasznukra vált, és legalább megkíséreljük utánozni őket, amennyire csak hasonlatosságuk a metafizikához, mely hasonlóság abban áll, hogy az ő ismereteik is az ésből származnak, ezt lehetővé teszi.

Mostanáig feltételezték, hogy ismereteinknek mindig tárgyakhoz kell igazodniuk; ám e feltételezés következtében megbukott minden kísérlet, hogy fogalmak útján, a priori módon megtudjunk valamit a tárgyról, és bővítsük ismereteinket. Próbáljuk hát meg egyszer, nem jutunk-e messzebbre a metafizika feladatainak terén, ha feltesszük, hogy a tárgyaknak kell ismereteinkhez igazodniuk, ami jobban megfelel a követelménynek, hogy a priori tudással rendelkezessünk róluk, mely azt megelőzően állapítana meg valamit a tárgyról, hogy ezek adva lennének nekünk. Itt ugyanarról van szó, mint Kopernikusz legfontosabb gondolatánál: midőn azt találta, hogy az égitestek mozgását nem tudja kielégítően megmagyarázni, ha feltételezi, hogy a csillagok serege forog a megfigyelő körül, Kopernikusz kipróbálta, nem jár-e nagyobb sikerrel, ha felteszi, hogy a megfigyelő kering, és a csillagok nyugalomban vannak. Ugyanezt a kísérletet elvégezhetjük a metafizikában is, a tárgyak szemlélete kapcsán. Ha a szemléletnek kell a tárgyak tulajdonságaihoz igazodnia, akkor nem látom be, miként szerezhetnénk bárminemű a priori tudást e tulajdonságokról; ha azonban a tárgy (mint az érzékek objektuma) igazodik szemléletalkotó képességünk tulajdonságaihoz, akkor egész jól el tudom képzelni ezt a lehetőséget. Mivel azonban a szemléletek csak úgy válhatnak ismeretekké, ha nem állók meg náluk, hanem mint képzeteket valamire mint tárgyakra vonatkoztatom őket, s a tárgyat e képzetek által határozom meg, ezért vagy azt tehetem föl, hogy a fogalmak, melyek segítségével a meghatározást végbeviszem, szintén a tárgyhoz igazodnak, és akkor a tárgy a priori megismerésének lehetőségét illetőleg ugyanabba a nehézségbe ütközöm, mint az imént; vagy azt teszem föl, hogy a tárgy, illetve ami ugyanaz, a tapasztalat – mert a tárgy (mint számunkra adott tárgy) kizárólag a tapasztalatban ismerhető meg – igazodik e fogalmakhoz, és akkor nyomban észreveszem, hogy könnyebben túljutok a nehézségen, hiszen maga a tapasztalat a megismerés egyik válfaja, mely nem nélkülözheti az értelem közreműködését, s az értelem szabályát már mielőtt a tárgyak adva lennének nekem, vagyis a priori módon, feltételeznem kell. Ám e szabály a priori fogalmakban nyer kifejezést, és így minden tapasztalati tárgynak szükségszerűen ilyen fogalmakhoz kell igazodnia, s azokkal összhangban kell lennie. Ami pedig azon tárgyakat illeti, amelyeket pusztán az ész képes – még hozzá szükségszerű módon – elgondolni, melyek azonban a tapasztalat számára (legalábbis úgy, ahogyan az ész gondolja el őket) egyáltalán nem lehetnek adva, nos hát, e tárgyak elgondolásának kísérlete (hisz elgondolhatónak kell lenniük) remek próbaköve lesz annak, amit a gondolkodás megváltozott módszereként fogadunk el, nevezetesen annak, hogy a dolgokból csak azt ismerjük meg a priori módon, amit mi magunk helyezünk beléjük. [...]

Bevezetés. Ám jöllehet minden tudásunk a tapasztalattal veszi kezdetét, ebből még nem következik, hogy minden tudás a tapasztalatból ered. Mert nagyon is lehetséges, hogy maga a tapasztalati megismerés összetett valami legyen, hogy részint abból álljon, amit benyomások útján nyerünk, részint pedig abból, amit a tulajdon megismerő-képességünk önmagából tesz hozzá (az érzéki benyomásokból csupán a késztetést merítve); csak hogy e kiegészítést nem különböztetjük meg azon alapanyagtól, amíg hosszas gyakorlat föl nem hívja rá a figyelmünket, és képessé nem tesz az elkülönítésre.

Ezért legalábbis közelebbi vizsgálódást kíván, és első pillantásra nem dönthető el a kérdés: léteznek-e efféle, a tapasztalattól, sőt mindennemű érzéki benyomástól független ismeretek. Az ilyeneket a priori ismereteknek nevezik és megkülönböztetik az empirikus ismeretekről, melyeknek forrásai a posteriori jellegűek, ugyanis a tapasztalatból erednek.

---

3. Jean-Paul Sartre: *Egzisztencializmus*

De ha az egzisztencia valóban megelőzi az esszenciát, felelősek vagyunk azért, amik vagyunk. Tehát az egzisztencializmus első ténykérdése az, hogy az embert birtokába helyezi annak, ami, és hogy reáhárítja létének teljes felelősségét. És azzal, hogy az ember felelős önmagáért, nem azt akarjuk mondani, hogy szorosán vett egyéniségéért felelős, hanem hogy felelős minden emberért.

A szubjektivizmus kifejezésnek két értelme van, és ellenfeleink ki is használják ezt a kétértelműséget. A szubjektivizmus egyfelől azt jelenti, hogy az egyén önmagát választja, másfelől, hogy az ember képtelen túllépni az emberi szubjektivitást. Ez a második jelentés az egzisztencializmus igazi értelme. Mikor azt mondjuk, hogy az ember önmagát választja, arra gondolunk, hogy mindegyikünk önmagát választja, de ezzel együtt arra is, hogy önmagával együtt választja egyúttal az összes többi embert is. És valóban, semmit sem tehetünk anélkül, hogy az általunk megvalósítandó ember kialakításán munkálkodva egyúttal meg ne valósítanók az embernek egy olyan képét, amilyennek szerintünk lennie kell. Az ilyen- vagy amolyan-lét választásával egyszerre mind azt is megerősítjük, hogy választásunknak értéke van, mert a rosszat nem választhatjuk soha; mi mindig csak a jót választjuk, és semmi sem lehet számunkra jó anélkül, hogy ne volna mindenkinek az. De ha másrészt az egzisztencia megelőzi az esszenciát, és ha létezni is akarunk ugyanakkor, mikor képünk kialakításán dolgozunk, ez a kép mindenkire nézve és egész korunkra nézve érvényes lesz. Így felelősségünk jóval nagyobb, mint gondolnánk, mert az egész emberiséget elkötelezi. [...]

Ezzel szemben az egzisztencialista úgy véli, nagyon kínos, hogy Isten nem létezik, mert vele együtt megszűnik minden lehetőség, hogy érzékfölötti régiókban találjunk értékeket; nem létezhetik a priori jó, minthogy elgondolására nincsen végtelen és tökéletes tudat, nincsen sehol megírva, hogy a jó létezik, hogy becsületesnek kell lenni, hogy nem szabad hazudni, mivel olyan síkon mozgunk, ahol semmi sincs, csupán emberek. Dosztojevszkij írta: „Ha Isten nem létezne, minden szabad volna.” Ez az egzisztencializmus kiindulópontja. Valóban minden meg van engedve, ha Isten nem létezik, ebből következik az ember elhagyatottsága, mert nincsen lehetősége megkapaszkodni sem önmagában, sem önmagán kívül. Először is nincsen számára bocsánat.

Ha az egzisztencia valóban megelőzi az esszenciát, sohasem alkalmazhatjuk magyarázatképpen a megadott és kötött emberi természetet; más szóval megszűnik a determinizmus: az ember szabad, az ember a szabadság. Ha másfelől Isten nem létezik, nem lesznek előttünk magatartásunkat szentesítő értékek és előírások. Így hát az értékek fényes birodalmában sem előttünk, sem mögöttünk nincs számunkra sem mentség, sem igazolás. Egyedül vagyunk könyörtelenül. Ezt fogom azzal kifejezni, hogy az ember szabadságra ítéltetett. Ítéletről beszélek, mert nem ő teremtette önmagát, de máskülönben mégis szabad; mert kitalálva a világba, minden tettéért felelős. Az egzisztencialista nem hisz a szenvedély hatalmában. Soha nem gondol arra, hogy egy szép szenvedély olyan, mint a pusztító ár, mely végzetszerűen bizonyos cselekvések felé sodorja az embert, és ezzel mentségére szolgál. Úgy gondolja, hogy az ember felelős szenvedélyéért. Az egzisztencialista arra sem fog gondolni, hogy az ember segítő kezet találhat a földön egy adott jelben, amely útbaigazítja, mert arra gondol, hogy az ember önmaga betűzi ki a jelt, úgy, ahogy neki tetszik. Azt gondolja tehát, hogy az ember minden támasz és segítség nélkül kénytelen percenként kigondolni az embert.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

---

	maximális pontszám	elért pontszám
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor	30	
B) Szövegértelmezés, reflektálás		
1. feladat	35	
2. feladat	35	
Összesen (B)	70	
ÖSSZESEN (A + B)	100	

_____
javító tanár

Dátum: .....

	pontszáma	programba beírt pontszám
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor		
B) Szövegértelmezés, reflektálás		

_____
javító tanár

_____
jegyző

Dátum: .....

Dátum: .....